

چند نکته در تصحیح لغت «فرس اسدی»

- ۲ -

کنب

بند باشد و غل ، طیان گوید .

زمانه کرد مرا مبتلا بگردش او گهی بنای کلونه گهی بیای کنب
کنب مطلق بند نیست . بند بست که از الباف می کنند و شاید توسعاً بمعنی
مطلق بند هم بیاید در مصراع دوم گهی بیای کلوته ، و «کلوته» بمعنی حلقه دام است
و «بنای کلونه» غلط است .

کوب

آلتی است که پیل بانان را شاید . اسدی گوید .

تو در پای پیلان بدی خاشه روب کواره کشی پیشه بارنج و کوب (کذا؟)
کنب جای «کذا؟» در کجاست ، بیت از اسدی است در کمال سلاست .

لب

کاج و سیلی بود .

کنب ایا مصحفالت نسیت ؟

لوب

بادی که از برای چشم بد از دهان بیرون کنند

کنب امروز «فوت» معمول است آیا مؤلف غلط نخواانده است ؟

زیب

خسرو نوشاد است ، در روم نوشروان شاهش کرد . فردوسی گوید :

شد از زیب خسرو و چو خرم بهار (کذا) بهشتی پر از رنگ و روی بهار (کذا)

کنب حسن و حسین دختران معاویه الخ . . . زیب خسرو ، نوشاد است در روم ،

نوشیروان شاهش کرد . یعنی «زیب خسرو» نام شهری است که انوشیروان شاهش ساخت

مانند انطاکیه

بدو اندرون آب-های روان	یسکی شهر فرمود نوشین روان
پراز گلشن و کاخ و میدان و باغ	بکردار انطاکیه چون چ-راغ
ورا «زیب خسرو» نهادند نام	بزرگان روشندل و شاد کام
بهشتی پراز رنگ و بوی و نیکار	چو شد «زیب خسرو» چو خرم بهار
کسه برپیش درگاه من تود نیست	ازین «زیب خسرو» مرا سود نیست
غریبان و این خانه نو تر است ..	بدو گفت کاین «زیب خسرو» تراست

مارا (۱)

مادهٔ بختی ، عمقاق (کذا) گوید .

یسکی دبه درافکندی بزیرپای اشتربان
 * شاهسونها قسمی شتر را مایه گویند (مایه نی چات) یعنی مایه را بار کن ،
 و در اینجا هم چنین معنی انبساط است برای کلمهٔ ماده شتر ؛ چه اگر «مارا» بمعنی شتر
 ماده است کلمهٔ «ماده» زیاد است و مارا بمعنی «نجن» عرب است . و در مصراع اول هم
 «بان» غلط است و «مان» درست است چه «دبه» برای رهیدن اشتر زیرپای اشترافکنند
 نه اشتربان . اشتربان از دبه نمی هراسد .

کبت

مکس انگین بود اعنی زنبور ، رودکی گوید :

همچنان کبته که دارد انگین	چون نماند داستان من بدین
کبت نادان بوی نیلوفر بیافت	خوبش آمد سوی نیلوفر شتافت
و زبر خوشبوی نیلوفر نشست	چون که رفتن فراز آمد نجست
تا چو شد در آب نیلوفر نهان	او بزیر آب ماند از ناگهان

* چون بماند داستان من بدین . فانافی هذه الورطة كالتحفة التي تجلس علی نور
 النيلوفر اذ تستلذ برحمة وطعمه ، فتحب تلك اللذة عن الحين الذي ينبغي ان تطير فيه ، فاذا جاء
 الليل ينظم عليها فترتبك فيه و تموت . (ابن المقفع)

برغست

گیاهی بود که خرخورد بیشتر، و زردگلی دارد خرد بسیار گه گاه،
کسانی گوید:

خاک کف پای رودکی نسزی تو هم بسوی کوشه (؟) چه خایی برغست
مصرع دوم: هم بسزی ... و بیت اول این است:

رودکی استاد شاعران جهان بود صد يك از وی توئی کسانی؟ برکست
الفخت

چنان بود که گوئی بیندوخت و گرد آورد، رودکی گوید:

با خردمند بی وفا بود این بخت خویشتن خویش را بکوش تو يك بخت
بخور و بده کسه پریشیمان نبود هر که بخورد و بداد از آنکه ییلفخت

با خردومند ... (خردومند چون حاجتومند و غیره). بخور و بده کجا پریشیمان
نمود. خویشتن خویش را بکش ... و این اشتباه است زیرا در زمان رودکی اصطلاح
عرفا و صوفیه در کشتن نفس رایج نبوده است
زفت

زفت^۱ بزرگ و فربه باشد، وزفت^۲ بخیل باشد. علی قرطاندگانی گوید:

از لئیمان بطبع متمتازی از خسیسان بعقل بی جفتی
منظرت به زمخبرست پدید که بتن زفتی^۱ و بدل زفتی^۲

مصرع دوم: در خسیسان بفعل بی جفتی.

آبخوست

جزیره را گویند و پایخوست آن باشد که بیای در گرفته و آبخوست آب در
هم گرفته باشد، عنصری گفت:

تنی چند از موج دریا برست رسیدند نزد یکی آبخوست
... که بیای در کوفته و آبخوست آن باشد که بآب درهم کوفته باشد.

رست

رسته بود چون صف، خسروی گوید:

چون ملك الهندست ازريد گانش   گردش بر خادم هندو دو رست
 حاشيه در همه نسخ ديد گانش ، متن تصحيح قياسي است .
 * مرحمت فرموديد ! متن « آن ديد گانش » درست است .
 حاشيه چ درص ۱۲ اين بيت بوالمثل را شاهد آورده : رفت در دريا بتنگي آبخوست .
 * رفت در دريا بيگي آبخوست ....

چرخش

آنجاى كه انگور بر اى شراب پيلايد ، رود كى گويد :
 اين كار دهنه از بهرستم [كاران] كردند   انگور نه از بهر نيينست بچرخش
 * ... نه از بهر ستمكاري ...

انگشت

فحم باشد ، (ص ۵۴) ز گال باشد . عنصرى گفت :
 حرب نگاهش چو زنگياني زشت   كه بپيزند خرده انگشت
 * ظاهرا : سرد آهش ... چنانكه فردوسى فرمايد :
 هر آنكه كه بر زد يكي بباد سرد   چو زنگي بر انگيخت ز انگشت كرد

انگست

برده تنه عنكبوت باشد ، خسروى گفت :
 عنكبوت بلاش بر دل من   كرد كرد بر تنيد انگست
 * كرد بر كرد بر تنيد انگست .

كبت

گياهى باشد طلخ ، اورمزدى گويد :
 روز من گشت از فراق تو شب   نوش من شد از ان دهانت كبت
 * ... نوش من گشت از اندهانت .... (اندوه هاى تو)

دروشت

تير باشد عماره گفت :
 اى مسلمانان ز نهار ز كافر بچگان   كه بدروشت بتان چكلى گشت دلم

✽ «بیز» باشد و بیز یعنی درفش پاره دوزان «دروشت» هم صورتی از درفش است .

جبغوت

توبره‌ای بود که از ایف کنند، طیان گوید :

غم عیال نبود و غم تبار نبود   دلم برایش بیاگنده بود چون جبغوت

✽ ... دلم برامش آگنده بود . . . . . چرا شعر رود کی را که برای جبغوت در

نسخه چاپی هست نیاورده است ؟

ترت و مرت

تباه و نیست باشد ، خجسته گوید :

آن مال و نعمتش همه گردید ترت و مرت   آن خیل و آن حشم همه گشتند زاروار

✽ شاید : آن خیل و آن حشم همه گشتند تارومار .

دخت

دختر باشد ، شاعر گوید :

مر استاد او را بر خویش خواند   ز بیگانگان جای بر دخت ماند

✽ بسیار بسیار مضحك است ، «پردخت» است نه «دخت» .

پیام است دیگر چه فرمان دهی   بگویم اگر جای داری تهی

سبک پهلوان جای پردخت ماند   سیه نام بسپرد و بد تابخواند (اسدی)

زرد هشت - زردشت

پیغمبر آتش پرستان بود ، شاعر گوید :

شاه ایران کی پذیرفتیش دین زرد هشت   کر نه از باجت نشان دادی نه از تیغت خبر

✽ شاید : کر نه از تاجت . . .

طرنگشت

آوازه سازها که از او تار باشد .

✽ «طرنگست» درست است .